

Letní škola Tomáše Akvinského 2022

Respekt ke stvoření jako přijetí Boží vůle

Teze

Hledání Boží vůle má dva rozměry:

- obecný (našeho lidství)
- individuální (naše individualita)

Obvykle otázku redukuje na druhý aspekt, což ale může vést k zapomenutí prvního.

Mt 19, 16—21

A hle, kdosi k němu přišel a zeptal se ho: „Mistře, co dobrého mám dělat, abych získal věčný život?“

On mu řekl: „Proč se mě ptáš na dobré? Jediný je dobrý! A chceš-li vejít do života, zachovávej přikázání!“

Otázal se ho: „Která?“

Ježíš odpověděl: „Nebudeš zabíjet, cizoložit, krást, křivě svědčit, cti otce a matku, miluj svého bližního jako sám sebe.“

Mladík mu řekl: „To jsem všechno dodržoval! Co mi ještě schází?“

Ježíš mu odpověděl: „Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej, co ti patří, rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebi; pak přijď a následuj mne.“

Promyšlení tématu

- Boží vůle s námi – Boží povolání
 - obecně lidské (lidská přirozenost)
 - individuální cesta
- První je předpokladem druhého.
- Morálka je cesta k otevření očí pro individuální povolání (i když může Bůh mimořádně zasáhnout kdykoli)

Promyšlení tématu

- otázka je obecná, týká se každého křesťana
- Tomáš nemá specifickou odpověď přímo na tuto otázku
- poskytuje ale dobré podněty, jak se k ní postavit
- ukážeme si hodně otázek a témat, která s naší tezí nějak souvisí a je dobré je promyslet
- nakonec se vrátíme k tezi

Promyšlení tématu

1. rozum a vůle u Boha a člověka
2. morálka založená na rozumu a vůli
3. lidská přirozenost
4. rozum a smysly
5. „čtení“ ve stvoření
6. imperativní síla Božího stvoření

1.

Rozum a vůle u Boha a člověka

Kognitivní a apetitivní síly

intelekt
rozum

vůle

vnější smysly
vnitřní smysly

dychtivost
vznětlivost

Bůh a člověk

- člověk: síly nitra reálně odlišné (složenost)
- Bůh: rozum a vůle totožné s jeho esencí (jednoduchost)

Lidský rozum a vůle

- rozum – poznání
- vůle - chtění

Božský rozum a vůle

- rozum – poznání = tvoření
- vůle – chtění = tvoření

Otázky k textům

- Má smysl mluvit u Boha o rozumu a vůli?
- Jak pracuje božský rozum?
- Jak se liší Boží a lidská vůle a rozum?
- Tomáš říká, že je Boží vůle neměnná. Co dělat, když poznanou Boží vůli nemůžeme (např. kvůli nějakému nevratnému rozhodnutí) realizovat?

2.

Intelektualismus a voluntarismus v etice

Intelektualismus

- Sókratés (Platón)
- Tomáš Akvinský
- Immanuel Kant

Voluntarismus

- františkánská škola ve středověku
- teorie společenské smlouvy
- Nietzsche

Pro úplnost: emotivismus

- Hume
- novopozitivismus
- lidová etika 20. století
- důsledky

Cesta k poznání obecné vůle Boží

- racionalita ve stvoření – Bohem chtěná
- vestigia Dei
- rationes seminales
- Bůh není šílenec
- od poznání k vůli

Otázky k zamyšlení

- Jak se projevuje racionalita v mém etickém rozhodování a v orientaci celého života?
- Patří rozumnost ke kritériím rozlišování správného poznání Boží vůle?
- Jaké nebezpečí představuje extrémní voluntarismus?
- Jak se voluntarismus projevuje v některých náboženstvích?

3.

Lidská přirozenost

Přirozenost

- obecně lidská intuice – existuje cosi jako lidskost
- filosofická reflexe druhové podobnosti (všichni jsme lidé a z toho něco vyplývá)
- základ činností patřících člověku jako člověku (tj. činností bytostně lidských)
- soulad s přírodou/přirozeností

Přirozenost

- fýsis – princip růstu, života, životní aktivity
- rozlišení přírody a přirozenosti
- rozlišení přírodního a přirozeného
- rozlišení přírodního zákona a přirozeného zákona

Typický omyl

Přirozený = v přírodě se vyskytující.

Např.

- V přírodě existuje polygamie. Ergo: Je přirozená.

Argument typu *Zvířátka to taky dělají.*

Ale:

- Podobné argumenty se objevují jen u vzorců chování, která jsou lidem nějak příjemná či jinak se jim hodí.
- Jiné příklady člověk obvykle slyšet nechce.

Typický omyl

Např.

Kudlanka sežere po kopulaci samečka.

Živorodky sežerou své potomky, které najdou.

Lev po ovládnutí smečky zabije mláďata předchozího vůdce.



Chceme to dělat taky tak?

Asi ne,

Nemáme přirozenost kudlanky,
pavího očka či lva, ale člověka.



Otázky k zamyšlení

- Lze poznat, že je něco přirozené, ze shody různých kultur a národů?
- Je přirozené totéž, co pudové, či nevědomé?
- Jak souvisí přirozenost a teleologie?
- Uvažuje nějak přírodověda o přirozenosti?
- Je přirozenost neměnná, nebo proměnlivá?

4.

Smysly a rozum

Vztah rozumu a smyslů

- racionalismus a empirismus jako slepá cesta dvou extrémů
- nihil est in intellectu quod non sit prius in sensu

Význam smyslů pro poznání světa

- O jaké poznání světa jde?
- přírodní věda
- filosofie

Tomášova psychologie

- vnější smysly
- vnitřní smysly
- činný a možný rozum
- pozemský život
- separovaná duše

5.

Čtení ve stvoření

Teleologie

- každá věc má nějaký svůj cíl (účel)
- dobrota věci = schopnost naplňovat svůj *telos*
- dobré hodinky = ukazují správně čas
- dobrý člověk = *doplňte*

Teleologie

- telos artefaktu je dán úmyslem zhotovitele
- poznání telosu přirozené věci předpokládá dobrou znalost věci samotné a kontextu její existence (význam speciálních věd)

Teleologie

- dnes velmi zpochybňovaná s odkazem na přírodní vědy (neadekvátní redukce na vědomé zacílení a sebeurčení) – absolutizace náhody
- v sociálních vědách snaha převést vše na sociální a kulturní konstrukt – absolutizace společenské determinace

Teleologie

Příklady:

- lidský život jako takový (poslední cíl)
- životní cesta (realizace cesty k poslednímu cíli)
- manželství (láska, potomstvo...)
- vita contemplativa – vita activa
- co je telos ze stvoření a co si dáváme sami?

Rationes seminales

- σπερματικός λόγος (*spermatikos logos*)
- stoicismus, Filón Alexandrijský, sv. Justin
- účast tvorů na Kristu coby božském Slovu a tedy i rozumu
- všude najdeme semena Slova způsobem odpovídajícím dané věci

Rationes seminales

Rationes seminales u Augustina:

- v samotném Božím Slovu jako stvořitelské ideje
- v prvcích světa, kde jsou od stvoření světa
- v konkrétních jsoucnech tohoto světa
- v semenech živočichů a rostlin

6.

Imperativní síla Božího stvoření

Základní dobra

- dobra, u kterých se intuitivně shodujeme, že jsou skutečnými dobry a jako taková je chceme a spontánně o ně usilujeme.
- spontánní úsilí – přirozený sklon tíhnout k daným dobrům

Základní dobra

- bytí (život) a jeho zachování
- potomstvo (zachování rodu)
- přátelství
- poznání

Základní dobra

- život a jeho zachování → sklon vlastní všemu živému
- potomstvo (zachování rodu) → sklon vlastní všem živočichům
- přátelství → sklon vlastní všem rozumovým tvorům (praxe)
- poznání → sklon vlastní všem rozumovým tvorům (teorie)

Klasické teorie přirozeného zákona

Stoikové

- světový Rozum – řád univerza
- přirozený zákon jako soulad s tímto Rozumem

Tomáš Akvinský

- věčný zákon – Boží stvořitelský plán
- přirozený zákon – účast rozumového tvora na věčném zákoně

Bytostné zlo

- jednání v přímém rozporu s přirozeným zákonem
 - odpověď na první otázku související s novověkým dilematem – jak definovat bytostné zlo
 - zbývá najít odpověď na druhou otázku (jak řešit za daných okolností přijatelnost toho či onoho nikoli bytostného zla)

Otázka

- Má poznání světa (a především vlastní přirozenosti) sílu nám přikazovat?
- Je stav věcí dostatečným důvodem nějakého zákona?

Videtur quod non

- a. Nerozumný konzervatismus (co je dnes, nemusí být i zítra). Domněnka, že vycházíme z jakési normality, je iluze, vše se mění a je relativní, resp. je to kulturní konstrukt.
- b. Svět je zcela zkažený a nemá tedy preskriptivní sílu (jsme odkázáni na Písmo).
- c. Humův zákon alias *is – ought problem*

ad Humův zákon

Hume tvrdí, že je nemožné vyvozování typu:

$X \text{ je } Y \rightarrow X \text{ má být } Y$

tj.

faktuální výrok \rightarrow hodnotový výrok

deskriptivní preskriptivní

Odpověď 1

Běžné is-ought argumentování „funguje“

„Puť paní sednout!“ – „ought“ – příkaz

Proč?

„Paní je těhotná“. – „is“ – fakt

Ale

„Těhotným máme pomáhat.“ – „ought“

(skrytá premisa, kulturní samozřejmost)

Odpověď tedy není přesvědčivá

Odpověď 2 (Searle)

1. John prohlásil: „Tímto ti, Smithi, slibuji, že ti zaplatím 5 \$.
2. John slíbil, že Smithovi zaplatí 5 \$.
3. John na sebe vzal závazek, že Smithovi zaplatí 5 \$.
4. John je povinen zaplatit Smithovi 5 \$.
5. John musí zaplatit Smithovi 5 \$.

Odpověď 3 (Finnis)

Nepopře se Humův zákon, ale upozorní se na přirozeně známou skrytou premisu (synderesis)

- podobně jako v 1. odpovědi je zde skrytá premisa
- nejde ale o kulturní zvyklost, ale o přirozeně známou věc
- Dobro máme konat a zlu se máme vyhýbat